

ня небезпечно й невідгдне, швидше за все, долари повернуться в банки, що зміцнить банківську систему. Остання в умовах кризи пройде етап злиття, поглинань і банкрутства деяких банків, що збільшить рівень довіри до них і підвищить їхню безпеку.

4. Для аналізу й прогнозу валютного ринку необхідно користуватися всіма економічними індикаторами (прийнятими на світовому валютному ринку), що безпосередньо впливають на динаміку курсу валюти з урахуванням національної грошово-кредитної політики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Береславська О. Курсова політика в умовах припливу іноземного капіталу / О. Береславська // Вісник НБУ. - 2008. - № 2. - С. 24.
2. Грищенко А. Механізм валютної трансмісії : інституційно-поведінковий підхід / А. Грищенко, Т. Унковська // Вісник НБУ. - 2007. - № 11. - С. 8.

3. Ильин В. Биржа на кончиках пальцев / В. В. Ильин, В. В. Титов. - СПб. : Питер, 2007. - 368 с. : ил. (Серия "Академия биржевой торговли").

4. Міщенко С. Проблеми реалізації монетарної політики в умовах структурних дисбалансів (на прикладі Ісландії) / С. Міщенко // Вісник НБУ. - 2009. - № 3. - С. 22.

5. Половнев Ю. Визначення чинників динаміки реального ефективного обмінного курсу гривні / Ю. Половнев, А. Андрющенков // Вісник НБУ. - 2008. - № 5. - С. 18.

6. Рогач Ф. До системи валютних курсів / Ф. Рогач, Ю. Курза // Вісник НБУ. - 2008. - № 4. - С. 25.

7. Рябініна Л. Проблеми розвитку теорії сучасних грошей // Вісник НБУ. - 2008. - № 1. - С. 14.

8. Экономика [Електронний ресурс]. - Режим доступу : [http // www.bin.com.ua](http://www.bin.com.ua).

9. Economics, interest rates and exchange rates: research [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http // www.commerzbank.com](http://www.commerzbank.com).

10. Статистика [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http // www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua).

O. Sadovnikova

ROLE OF ECONOMIC INDICATORS IN FORECASTING CURRENCY RATE

The general characteristic of influence of economic indicators on dynamics of exchange rate in the advanced countries and in Ukraine is given. Specificity of a condition of the currency market of Ukraine and the reasons of decrease in a rate of grivna in conditions of an economic crisis is considered. For the analysis and the forecast of the currency market of Ukraine it is offered to use all economic indicators in view of specificity of influence of a national monetary and credit policy.

Key words: FOREX, Trade Balance, Interest Rate Differential, Official Interest Rate, Interbank Offered Rate, Lending Rates; Deposit Rates, Gross Domestic Product, Industrial Production (IP).

© О. Садовнікова

Надійшла до редакції 21.04.2009

УДК 330.142.22

ІНОЗЕМНИЙ КАПІТАЛ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

МАР'ЯНА МАЛЬЧИК,

кандидат економічних наук, доцент

Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка С. Дем'янчука, м. Рівне

ЛЮДМИЛА ФЕДУРК,

викладач Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка С. Дем'янчука, м. Рівне

У статті розглянуті переваги та недоліки присутності іноземного капіталу на фінансовому ринку України з позиції досвіду країн Центральної та Східної Європи. Запропоновано комплекс обмежувальних заходів залучення іноземного капіталу.

Ключові слова: банківська сфера, комерційні банки, іноземний капітал, фінансовий ринок, міжбанківська конкуренція.

Постановка проблеми. Опанування національних фінансових ринків іноземними банками відбувається в різних країнах світу, а найінтенсивніше – у країнах із перехідною економікою. Це пов'язано з механізмами міжбанківської конкуренції, відкрит-

істю внутрішнього банківського сектора для іноземних банків та збільшення можливостей залучення ресурсів.

Уже сьогодні можна констатувати, що жодній державі світу не вдасться уникнути впливу міжна-

№ 4 (95) червень 2009 р.

родної інтеграції та глобалізації. Присутність іноземного капіталу на ринку банківських послуг сьогодні є невід'ємною частиною розвитку економіки країни в цілому.

Інтенсивність та швидкість, із якими іноземні банки останнім часом опановують український фінансовий ринок, вимагають поглибленого дослідження питань, пов'язаних як із присутністю, так і з можливими напрямками впливу цих банків на розвиток національної банківської системи та української економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження питання присутності іноземного капіталу на ринку банківських послуг та стану економіки в цілому здійснює багато провідних вітчизняних науковців. Відзначимо у зв'язку із цим праці М. Савлука, В. Гейця, А. Шаповалова, Д. Полозенка, Т. Вахненка, Ф. Шпиґа, Н. Кузнецової, у роботах яких висвітлюються зазначені аспекти.

Разом із тим, ситуація щодо залучення іноземного капіталу у вітчизняну банківську сферу весь час змінюється, а його раціональна частка є предметом дискусій. Це обумовлює мету нашого дослідження – розглянути переваги та недоліки присутності іноземного капіталу на фінансовому ринку України з позиції досвіду країн Центральної та Східної Європи.

Виклад основного матеріалу. З огляду на відкритість національної економіки банківська система України переживає прискорення інтеграції у зв'язку з розширенням присутності в ній іноземного капіталу. Зі вступом до СОТ присутність іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі зростає. Прихід іноземного капіталу з належною репутацією є важливим чинником розвитку банківського сектора. Іноземний капітал приносить в Україну сучасні банківські технології, нові фінансові продукти, культуру банківського корпоративного управління, що в цілому сприяє підвищенню рівня конкуренції.

Найвагомішими мотивами залучення стратегічних іноземних інвесторів українськими банками є такі: неспроможність забезпечити необхідний обсяг кредитних ресурсів за прийнятною ціною; підвищення в перспективі регуляторних вимог НБУ до капіталу банків у контексті справедливої оцінки банківських резервів, доходів, ризиків і чистоти регулятивного капіталу; імовірність втрати для частини внутрішніх акціонерів привабливості інвестицій у банківський бізнес за умов падіння його рентабельності.

Питання припливу іноземного капіталу до банківської системи України стало актуальним ще в 2005-2006 рр., адже саме в цей час загострилась проблема з ресурсами на фінансовому ринку. Це ми можемо підтвердити показниками розвитку банківської системи України, які почали зростати. Якщо взяти до уваги, що в 2005 р. кількість банків за участю іноземного капіталу становила 23 (12,3 %) від загальної кількості – 186 комерційних банків, то вже в 2006 р. їх кількість зросла до 35 (18,1 %) із загальної кількості – 193 комерційних банки. Тенденція зростання кількості банків зі 100%-ним іноземним капіталом розпочалася саме з 2005 р., хоча його присутність ми можемо спостерігати ще з 1997 р. У 2005 р. зі 186 банків 9 мали 100%-ний іноземний капітал, що становить 4,8 %. У 2006 р. цей показник зріс до 6,7 %, ураховуючи, що на ринку вже існувало 13 банків зі

100%-ним іноземним капіталом із загальної кількості 193 [1].

Кожен іноземний банк, виходячи на фінансовий ринок України, намагається розробити й реалізувати власну стратегію розвитку. Причому банки західноєвропейських розвинутих держав входження в український фінансовий ринок тісно пов'язують із розв'язанням внутрішніх економічних проблем, уключаючи підвищення прибутковості банківської діяльності за рахунок реалізації власних конкурентних переваг, зміцнення своїх позицій на міжнародних ринках.

Динамічні зміни в структурі капіталу національної банківської системи за період 2001-2007 років свідчать про те, що помітно активізувалися процеси входження іноземних банків у вітчизняні фінансові ринки. Так, на початок 2007 року частка іноземного капіталу в загальній сумі статутного фонду всіх діючих банків становила понад 27 %. Наростання іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі триває. За прогнозами фахівців, у 2010 році їх частка може становити вже понад 50 %. За таких умов існує висока ймовірність виникнення конфліктів між вітчизняними та іноземними банками, а також посилення впливу останніх на розвиток національної банківської системи.

Станом на 1 січня 2008 р. в Україні функціонувало 47 банків із іноземним капіталом із 198 зареєстрованих, у тому числі 17 – зі 100%-ним іноземним капіталом. Порівняно з 2006 р. присутність іноземного капіталу на фінансовому ринку зросла. Кількість банків за участю іноземного капіталу становила 23,7 %, що є вищим на 5,6 пункта. А кількість банків зі 100%-ним іноземним капіталом становила 8,6 %. Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків за рік (2006-2007) зросла з 27,6 до 35 %. Наведені статистичні дані свідчать, що в Україні немає суттєвих законодавчих бар'єрів входження іноземного капіталу в національну банківську сферу [2].

За офіційними даними, станом на 01.01.2009 р. в Україні зі 198 зареєстрованих комерційних банків 53 мають іноземний капітал, хоча кількість комерційних банків зі 100%-ним іноземним капіталом залишилась на рівні 17 (рис. 1). У структурі іноземного капіталу вітчизняної банківської системи основна частка припадає на австрійські (35 %), французькі (16 %) та російські банки (12 %). З інших інтерес до українських фінансових ринків виявляють такі країни, як Італія, Польща, Швейцарія, Великобританія. Слід констатувати: загальна частка іноземного банківського капіталу різних країн у сукупному капіталі української банківської системи постійно зростає, тому важливим напрямком дослідження впливу іноземних банків є визначення цілей їхньої діяльності в Україні та пов'язаних із нею функцій. За таких обставин для України важливо не тільки визначитись, а й розробити власну стратегію розвитку національної банківської системи з урахуванням наростання впливу іноземного банківського капіталу.

Збільшення частки сектора банківської системи, який контролюється іноземним капіталом, потенційно може призвести до перерозподілу кредитних ресурсів, що їх інвестують банки на розвиток української економіки. З метою уникнення цього доцільним є введення змін до системи банківського регулювання та нагляду в Україні. Збільшення частки

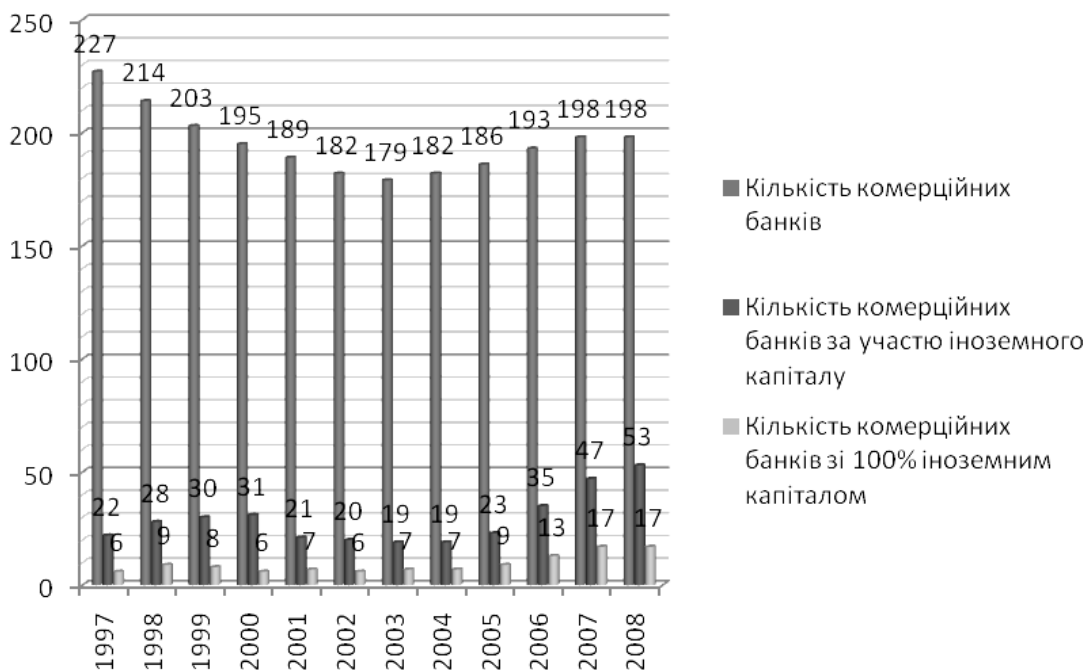


Рис.1. Динаміка зміни кількості комерційних банків із іноземним капіталом та 100%-ним іноземним капіталом у 1997-2008 рр.

іноземного капіталу в банківській системі має відбуватися з урахуванням внутрішніх умов розвитку банківського сектора та підвищення конкурентоспроможності українських банків.

Уплив іноземних банків на розвиток вітчизняної банківської системи відбувається поступово. Безумовно, сьогодні ще важко передбачити всі наслідки впливу іноземних банків на розвиток української банківської системи. Проте вже зараз помітними є нові тенденції, до яких можна віднести, зокрема, посилення конкуренції між українськими та зарубіжними банками за клієнтів, у результаті чого зростає якість обслуговування, розширюється асортимент послуг; зміни в структурі джерел формування банківського капіталу (іноземні банки через свої материнські структури отримали доступ до дешевших, ніж в Україні, фінансових ресурсів); зростання залежності банківської системи України від іноземного капіталу у зв'язку з орієнтацією на дешевші ресурси.

У сучасних умовах трансформації національної економіки України основним завданням стає розробка ефективної моделі фінансово-кредитного механізму забезпечення стабільного й ефективного розвитку. Фінансові важелі та методи, що утворюють ядро такого механізму, стають одним із головних стимуляторів розвитку, і серед них чільне місце посідають банки.

Форми проникнення іноземного банківського капіталу на фінансові ринки України в цілому аналогічні тим, що застосовуються в інших країнах Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), – створення представництва, заснування власного дочірнього банку, злиття або поглинання банків, продаж/купівля банківських установ. Проте перевага надається купівлі іноземних банків.

Для України позитивне значення може мати

досвід країн ЦСЄ. Ураховуючи те, що проникнення іноземного капіталу до банківської системи цих країн мало позитивний ефект, ми хочемо звернути вашу увагу й на негативні сторони такого впливу. Знаючи, що в банківській галузі більшості країн найбільшу частку займає споживче кредитування, можемо припустити, що кошти використовуються на придбання імпортного товару. Це призводить до зростання зовнішньоторговельного й поточного платіжних дефіцитів. Крім того, потрібна надійна система управління ризиком, що допоможе вчасному поверненню кредитів і не зумовить кризи, як це було в Хорватії в 2002-2003 рр.

Аргументи проти зростання частки іноземного капіталу в країнах Центральної та Східної Європи пов'язані із загрозою потенційної втрати контролю над банками та економікою країни в цілому. Однак неупереджений аналіз дає змогу зробити висновок про те, що саме іноземний капітал сприяв стрімкому розвитку банківського сектора цих країн. Банки з іноземним капіталом сприяли посиленню конкуренції на ринку банківських послуг та розширенню їх асортименту.

У цілому ж у Східній Європі (за винятком Росії) іноземні банки контролюють 57 % усіх банківських активів. Кредитним організаціям, що контролюються нерезидентами, належать 95 % банківських активів в Естонії, 82 % у Хорватії, 78 % у Чехії і 75 % у Словаччині, біля 70 % в Угорщині та Литві. Із 35 болгарських банків 25 знаходяться під контролем іноземців. Лише по одному великому банку, що не перейшли до іноземних банків, залишилось у Румунії, Словенії, Угорщині. В Україні цей показник зріс у 2007 р. до 35 % проти 17 % у 2002 р.

Незважаючи на нижчу, порівняно з країнами ЦСЄ, частку іноземного капіталу в національній банківській системі, іноземний капітал в Україні практично дом-

існує на ринку роздрібною кредитування. Так, за даними фахівців із ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», на 1 січня 2007 р. 35 банкам із іноземним капіталом належало близько 60 % кредитів фізичним особам (тоді як частка у кредитах юридичним особам становила майже 41 %), у них зосереджено 42,5 % коштів юридичних та 38,8 % коштів фізичних осіб (незважаючи на нижчі відсоткові ставки). На них припадає 44,7 % отриманого в 2006 р. прибутку всієї банківської системи. Таким чином, у певному розумінні 50-відсоткова межа присутності іноземного капіталу, яку часто називають критичною, в Україні вже досягнута.

Причому це домінування сформувалося надзвичайно стрімкими темпами. Так, ще на початку 2006 р. частка банків з іноземним капіталом у наданих кредитах становила 24,3 %, у коштах суб'єктів господарювання – 24,1 %, у коштах фізичних осіб – 21,8 %, а в прибутках – 19,7 %. У майбутньому слід очікувати зростання активності цих банків, оскільки деякі з них ще не завершили угоди з продажу та відповідні організаційні процедури й лише після їх закінчення почнуть працювати на повну потужність. Уплив іноземного капіталу зростатиме також за рахунок нарощення капіталу існуючих банків, що перебувають під контролем іноземних суб'єктів господарювання.

На думку М. Савлука, доступ на український ринок повинні отримати тільки найбільш надійні іноземні банки, які володіють власним капіталом у розмірі не менше 1 млрд євро, мають високий рейтинг, а також представляють країну, яка дозволяє відкриття філій українських банків на своїй території. Крім того, з огляду на сучасний рівень розвитку банківського сектора України, пропонується встановити верхню межу участі іноземного капіталу в національній банківській системі, вона не повинна перевищувати 40 % [4].

Існують різні міркування з приводу присутності іноземних банків в Україні. Професор Д. В. Положенко вважає, що кількість іноземних банків у країні має бути обмежена, оскільки подальше зростання їх може призвести до ситуації, за якої нерезидентські банки зі своїм капіталом підпорядковують усі пріоритетні галузі економіки [2].

Експерти АУБ (Асоціація українських банків) переконані, що ліберальні вимоги до відкриття в Україні філій іноземних банків приведуть до того, що із часом більшу частину банківських операцій буде зосереджено саме в них. Щоб до цього не дійшло, українські банкіри покладають надії на Національний банк, який зможе впливати на ці процеси, видаючи необхідні нормативні акти [Там само].

А. Шаловалов пропонує розробити регулятивні документи стосовно процедури допуску іноземного банківського капіталу шляхом створення філій та забезпечення контролю за їхньою діяльністю; здійснювати постійний моніторинг рівня концентрації капіталу за країнами його походження [5].

На думку голови Правління Укрсоцбанку Б. Тимонькіна, для великих вітчизняних банків, які динамічно розвиваються і власники яких не хочуть утрачати над ними контроль, існує така альтернатива, як вихід на ринок IPO. Ідеться про продаж великих і малих пакетів акцій не одному, а багатьом портфельним інвесторам. Існує досить стійкий попит на успішні банки за умов виконання ними процедур, необхідних для публічного розміщення акцій. Унаслідок іно-

земної експансії на український ринок банківських послуг посилюється конкуренція [2].

Голова наглядової ради банку «Фінансовий союз банк» Д. Фоменко вважає, що сьогодні місцеві банки не спроможні повною мірою задовольнити постійно зростаючу потребу суб'єктів господарювання та населення в кредитних ресурсах. Прихід іноземного капіталу дає можливість вирішити цю проблему. Натомість конкуренція, що постійно зростатиме, буде стимулювати малі та середні банки активізувати процеси консолідації. Держава, на думку банкіра, покликана стимулювати такі процеси, а тому має спростити процедури реорганізації банків [Там само].

Необхідно усвідомлювати, що концентрація банківського капіталу в Україні має відбуватися більш активно. Адже саме ці процеси дають змогу підвищити конкурентоспроможність як банківського, так і фінансового секторів економіки країни, сприятимуть розвитку сучасних банків, адекватних новим умовам діяльності на ринках капіталу.

Як зазначає Т. Вахненко, значна присутність іноземного капіталу на ринку банківських послуг України не створює надійних засад для протидії кризовим явищам. Мережеве поширення діяльності транснаціональних банків у країнах Центральної та Східної Європи підвищує ризики проникнення «ефектів зараження» на фінансовий ринок України в разі виникнення макроекономічних негараздів чи дестабілізації банківської системи в будь-якій із країн регіону. Досвід Аргентини засвідчує, що в разі критичного наростання проблем із ліквідністю чи неплатоспроможністю місцевих банків – дочірніх структур – материнські банки відмежовуються від їхньої діяльності й не виконують ролі кредитора – «останньої інстанції». Слід також мати на увазі, що за умов посилення ролі іноземного капіталу в банківській системі України заходи НБУ, спрямовані на зниження банківської ліквідності, більшою мірою стосуються вітчизняних банків. Банки з іноземним капіталом продовжують залучати кредити материнських структур і синдіковані банківські кредити, нарощуючи обсяги кредитів в економіку України [6].

В Україні комплекс заходів макроекономічного реагування на приплив іноземного капіталу й стрімке зростання банківських кредитів має спрямовуватися перш за все на підвищення рівня капіталізації банків, зменшення обсягів залучення зовнішніх позик, стримування ризикових видів кредитної діяльності. Однак такі заходи не повинні позначатися на обсягах інвестицій, які є необхідними для структурної перебудови економіки та підвищення її конкурентоспроможності.

Практично в усіх країнах центральні банки контролюють діяльність іноземних банків та їхніх філій, а також банків, створених за участю іноземного капіталу. З огляду на це актуалізується питання розробки комплексу обмежувальних заходів, яких слід неухильно дотримуватись у процесі залучення іноземного капіталу в банківську систему країни. Найбільш доцільними є такі:

1. Прийняття НБУ нормативних актів, покликаних забезпечити недопущення надмірної концентрації іноземного капіталу на одному з сегментів ринку банківських послуг з метою обмеження можливостей його подальшої монополізації, а відтак і спроб нав'язування цін на банківські послуги для клієнтів.

2. Забезпечення належного рівня прозорості джерел зовнішнього інвестування коштів у банківську систему, який би підтверджувався міжнародними рейтинговими агенціями з високою репутацією, з метою зниження ймовірності впливу значних обсягів капіталу в разі посилення спекулятивних тенденцій його руху на міжнародних фінансових ринках.

3. Розробка системи заходів, спрямованих на стимулювання не просто припливу іноземного капіталу у вітчизняну банківську систему, а привнесення іноземним капіталом новітніх технологій, нових послуг і продуктів, що на конкурентних засадах захоплювало б вітчизняні банки до підвищення рівня обслуговування клієнтів.

Цілком очевидно, що регулювання доступу іноземного капіталу в банківський сектор України потребує системного підходу й має базуватися передусім на заходах підтримки конкурентоспроможності банків із іноземним капіталом, використанні їхніх технологічних та організаційних переваг для підвищення інституційного потенціалу вітчизняної банківської системи загалом.

Висновки

Процеси глобалізації в Україні мають значні наслідки для розвитку фінансово-банківської системи, як позитивні, так і негативні. З одного боку, проникнення іноземних банків сприяє залученню іноземних інвестицій, розширює ресурсну базу соціально-економічного розвитку; сприяє зростанню реальному рівню рентабельності банківської системи, зменшенню кількості проблемних банків. З'являються нові більш дешеві та якісні банківські послуги; можливе зниження процентних ставок на депозити та кредити; можливе здешевлення кредитних ресурсів. З іншого боку, країна втрачає контроль над своєю банківською системою, власники іноземного капіталу будуть керуватися передусім власними інтересами; виникає можливість відпливу фінансових ресурсів, інтенсивнішого зростання залежності фінан-

сової системи країни від світових економічних і політичних криз. Вища якість послуг, які надають іноземні банки, може призвести до зменшення великих підприємств, які обслуговують вітчизняні банки, що буде вести до зменшення їх прибутків, а значить, і рівня конкурентоспроможності.

Як свідчать останні тенденції в банківському секторі України, збільшення кількості банків із часткою іноземного капіталу відбувається частіше шляхом придбання іноземними інвесторами істотної частки участі в існуючому українському банку, ніж унаслідок створення нового (дочірнього) банку. З позицій вимог та стратегічних планів процес придбання діючого українського банку є більш гнучким і зручним, ніж процедура створення «з нуля» дочірнього банку в Україні.

На нашу думку, слід ефективно використати присутність іноземних банків на вітчизняному фінансовому ринку для вирішення стратегічних завдань соціально-економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків, зміцнення грошово-кредитної системи України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Чуб О. Становлення та розвиток банківської системи України в контексті присутності іноземного капіталу / О. Чуб // Банківська справа. – 2008. – № 6. – С. 81.
2. Сайт Національного Банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua
3. Уманців Ю. Конкурентна політика на рику банківських послуг у контексті глобалізації / Ю. Уманців // Банківська справа. – 2008. – № 5. – С. 55.
4. Савлук М. Банківська система – барометр економіки / М. Савлук // Урядовий кур'єр. – 2005. – № 212. – С. 23.
5. Шаповалов А. Присутність іноземного капіталу в банківському секторі України / А. Шаповалов // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 4. – С. 7.
6. Вахненко Т. Кредитний бум в Україні в системі координат світових фінансів / Т. Вахненко // Економіст. – 2008. – № 5. – С. 38.

M. Malchyk, L. Fedoruk

FOREIGN CAPITAL IN BANKING SECTOR OF UKRAINE: BENEFITS AND LIMITATIONS

The article deals with the advantages and disadvantages of foreign capital presence in the financial market of Ukraine from the point of experience of Central and Western European countries. The complex of limiting measures of involving foreign capital is proposed.

Key words: bank sphere, commercial jars, foreign capital, financial market, mizhbankivska competition

© М. Мальчик, Л. Федорук
Надійшла до редакції 03.04.2009